

CYFARFOD	Cyngor
DYDDIAD	4ydd o Fawrth 2021
AELOD CABINET	Cynghorydd Nia Jeffreys
TEITL	Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021
AMCAN	<p>1.Derbyn y wybodaeth</p> <p>2. Gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu gymeradwyo a monitro rhaglen waith ymateb i ddarpariaethau'r Ddeddf.</p>
AWDUR	Swyddog Monitro

1. Rhagarweiniad

- 1.1 Mae cryn hanes i'r Ddeddf Llywodraeth Lleol ac Etholiadau (Cymru) 2021 sydd a'i wreiddiau ym Mil Lywodraethol Leol (Cymru) gyflwynwyd gan y cyn Weinidog Lywodraeth Leol Leighton Andrews yn 2015. Ers hynny mae sawl newid a datblygiad yn amcan y Deddfwriaeth a'r pwyslais. Y prif newid yw'r tynnu yn ôl oddi wrth Ddeddf oedd a'i ffocws ar ad-drefnu y Cynghorau boed yn wirfoddol neu drwy statud. Mae'n debyg y cofiwch yr ymgynghoriadau fu gerbron yn ystod y daith yma.
- 1.2 Bellach er fod darpariaethau yn y Ddeddf yn creu fframwaith ar gyfer uno cynghorau nid yw yn cynrychioli prif amcan y ddarpariaeth. Gerbron mae Deddfwriaeth sydd yn cyflwyno nifer o newidiadau a grymoedd ynglŷn a llywodraethant Llywodraeth Leol yng Nghymru. Nid yw hyn i ddweud nad oes elfennu o'r Ddeddf sydd yn bellgyrhaeddol yn arbennig felly ym maes Etholfraint Llywodraeth Leol , Cyd Weithio a Rheoli Perfformiad. Mae hefyd yn cynnwys darpariaethau sydd yn deillio yn uniongyrchol o'r trefniadau dros dro roddwyd mewn lle yn ystod y cyfnod argyfwng Coronafeirws. Amcan yr adroddiad yma yw rhoi trosolwg cyffredinol i'r Cyngor ar gynnwys y Ddeddf ..

2. Y Ddeddf

- 2.1 Derbyniodd y Ddeddf Gyd-Syniad brenhinol ar yr 20fed o Ionawr 2021 . Mae naw prif ran i'r Ddeddf sydd yn berthnasol i Brif Gynghorau a Chynghorau Tref a Chymuned. Mae'r adroddiad yn canolbwyntio ar sefyllfa Prif Gynghorau. Yn ôl ein dealltwriaeth daw'r r darpariaethau i rym yn ystod y 12 – 15 Mis nesaf. Mae rhai darpariaethau mewn grym eisoes ond yn disgwyl ar gyhoeddi rheoliadau neu arweiniad statudol perthnasol. Felly mae cyfuniad o ddyddiadau drafft a dyddiadau rhag dybiedig yn y rhan ddilynol.

RHAN 1 - ETHOLIADAU

Mewn grym ar gyfer etholiad 2022.

1. Ymestyn yr Etholfraint i oedran 16 i fyny ac hefyd pleidleiswyr tramor cymwys .
2. Hawl i swyddogion cyngor sefyll etholiad heb ofyn iddynt ymddiswyddo os nad ydynt yn llwyddiannus (eithrir swyddogion mewn swyddi gwleidyddol gyfyngedig)
3. Hawl i Gyngor ddewis trefn Pleidleisio Mwyafrifol neu STV. **Bydd yr hawl yma yn dod yn weithredol wedi etholiadau 2022.**

RHAN 2 – PŴER CYMHWYSEDD CYFFREDINOL I AWDURDODAU LLEOL

Rhagwelir y bydd mewn grym erbyn Hydref 2021

- Rhoi pŵer cymhwysedd cyffredinol i Brif Gyngor a rhai Cyngorau Tref a Chymuned Cymwys. Mae Cyngor yn ddibynnol ar hawl statudol i wneud unrhyw weithgaredd. Mae'r ddarpariaeth yma yn rhoi pŵer cyffredinol i weithredu heb ei gyfyngu i swyddogaeth benodol.
- Fodd bynnag mae'n adlewyrchu pŵer cyffelyb sydd wedi bod mewn grym yn Lloegr ers rhai blynedd. Mae profiad yn Lloegr yn awgrymu nad yw yn cynnig gymaint o newid a'r hyn sydd yn cael ei awgrymu gan y disgrifiad. Er r fod y pŵer yn rhoi hyblygrwydd ychwanegol i'r Cyngorau mae unrhyw gyfyngiadau statudol sydd eisoes mewn grym neu ddaw i rym yn cael blaenoriaeth ac felly yn ei gyfyngu.

RHAN 3 - HYBU MYNEDIAD AT LYWODRAETH LEOL

Rhagwelir y bydd mewn grym erbyn Mai 2022

- Dylatswydd i annog cyfranogiad y cyhoedd mewn materion megis penderfyniadau
- Gofyn i fabwysiadu Strategaeth Cyfranogiad
- Gofyn i fabwysiadu Cynllun Deisebau
- Gofyn cyhoeddi Canllawiau i'r Cyfansoddiad
- Gosod gofyn statudol i we ddarlledu ystod o gyfarfodydd.
- Rhoi mynediad o bell gan aelodau ar sail statudol – **Bydd hyn mewn grym ar gyfer Mai 2021.**
- Ymgorffori newidiadau i faterion megis cyhoeddi rhaglenni cyfarfodydd ac ymdrin a materion megis cyhoeddi penderfyniadau.

RHAN 4 – GWEITHREDIAETHAU, AELODAU, SWYDDOGION A PHWYLLGORAU AWDURDODAU LLEOL

Rhagwelir y bydd mewn grym erbyn Mai 2022

- Sefydlu swydd dan y disgrifiad "Prif Weithredwr" ar sail statudol gyda cyfrifoldebau penodol.
- Caniatáu rhannu swyddi aelodau Cabinet
- Caniatáu penodi aelodau fel cynorthwyon Aelodau Cabinet
- Caniatáu rhannu swyddi Cadeiryddion ac Is Gadeiryddion
- Arweinyddion Grwpiau a chyfrifoldeb statudol am ymddygiad eu haelodau
- Gosod adroddiad Blyneddol Pwyllgor Safonau i'r Cyngorau ar sail statudol.

RHAN 5 – CYDWEITHIO GAN BRIF GYNGHORAU

Mae'r rhan yma mewn grym ac mae rheoliadau drafft wedi bod yn destun ymgynghoriad. Ymddengys ar hyn o bryd fod yr ymgynghoriad wedi amlygu ystod o faterion sydd yn derbyn sylw pellach)

- Pŵer gweinidogion i sefydlu Cyd Bwyllgorau Corfforedig. Mae'r rhain yn fath newydd o gorff llywodraeth leol. Byddent yn gorfforaethau gyda statws cyfreithiol eu hunain.
- Arweinyddion y Cyngorau fydd aelodau craidd
- Pŵer mandadu – Cynllunio Strategol, Trafnidiaeth, Llesiant Economaidd a Gwella Ysgolion. Mae'r rheoliadau drafft wedi adnabod rhanbarth Gogledd Cymru fel ardal y. Cyd Bwyllgor
- Hawl gan 2 neu fwy o gynghorau wneud cais i sefydlu drwy offeryn statudol.

RHAN 6 – PERFFORMIAD A LLYWODRAETHU PRIF GYNGHORAU

Dod i rym Ebrill 2021 gyda rhai eithriadau - isod

- Sefydlu cysyniad o adroddiad perfformiad blynyddol statudol ac ymgynghori fel rhan o'r broses
- Apwyntio "Panel" ar gyfer cynnal asesiad perfformiad Cyngor - **Dod i rym Mai 2022**
- Angen am osod Amcanion Gwella (Gwerth Gorau) yn cael ei ddileu
- Gofyn fod i 1/3 aelodau y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu fod yn aelodau llewg gan gynnwys y Cadeirydd - **Dod i rym Mai 2022**
- Sefydlu ac enwi Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu bellach yn statudol
- Pwyllgor Archwilio a Lywodraethu yn mabwysiadu swyddogaeth trosolwg trefniadau cwynion

RHAN 7 – UNO AC AILSTRWYTHURO PRIF ARDALOEDD

Mewn grym gyda ambell eithriad technegol

- Sefydlu fframwaith ar gyfer proses uno cyngorau pe fyddai cynllun o'r fath yn dod ymlaen.

RHAN 8 – CYLLID LLYWODRAETH LEOL

Mewn Grym dau fis ar ôl Cydsyniad Brenhinol

- Pwerau i fynnu gwybodaeth yn ymwneud â hereditamentau, gwybodaeth sy'n berthnasol wrth benderfynu a yw person yn atebol i dalu trethi annomestig,
- Tynnu ymaith y pŵer i ddarparu ar gyfer Carcharu Dyledwyr y Dreth Gyngor sydd yn ymgorffori mewn Deddf yr hyn sydd eisoes yn weithredol drwy Reoliadau.

RHAN 9 – AMRYWIOL

Rhagwelir y bydd mewn grym erbyn Mai 2022

- Rhoi statws gwarchodaeth prif swyddog statudol i'r Pennaeth Gwasanaethau Democraidd.
- Diddymu y rhwystr ar Swyddog Monitro rhag bod yn Bennaeth Gwasanaethau Democraidd.
- Darpariaethau ynglŷn ag uno a dad-uno Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus.

3. Camau Nesaf.

Atodir tabl (Atodiad 1) yn amlinellu sut fydd y gwaith yn cael ei rannu dros y misoedd i ddilyn. . Mae ystod y darpariaethau yn y Ddeddf yn golygu y bydd cyfres adroddiadau i Bwyllgorau priodol. Mae elfennau o'r gwaith eisoes ar y gweill. Y bwriad felly fyddai paratoi adroddiadau i'r Pwyllgorau Arweiniol ar y camau nesaf wrth i'r ddeddf ddod yn weithredol. Mae cyfnod amserlen grymuso y darpariaethau ac amrywiaeth eu ystod yn arwain at broses o'r math yma. Mae gweithgor swyddogion wedi cychwyn ar y gwaith yma a'r argymhelliad yw fod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cymeradwyo rhaglen waith fanwl a chadw trosolwg ar y cynnydd.

PENDERFYNIAD A GEISIR

- 1. Derbyn y wybodaeth**
- 2. Gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu gymeradwyo a monitro rhaglen waith ymateb i ddarpariaethau'r Ddeddf.**

Sylwadau Swyddog Monitro

Awdur yr Adroddiad

Sylwadau Prif Swyddog Cyllid

Mae elfennau o'r Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau ddim ond yn ffurfioli neu orfodi'r drefn gyfredol, fel enwi'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn statudol, tra bydd angen cynllunio agweddau eraill fel y gofyn i benodi aelodau lleyg yn draean o aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu o Fai 2022.

Atodiad 1

(Cyng. = Cyngor Lawn , Cab=Cabinet , PALI = Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, PGD =Pwyllgor Gwasanaethau Democraidaidd PS= Pwyllgor Safonau)

Darpariaethau	Adran/ Gwasanaeth arweiniol	Camau Paratoi / Adnoddau	Prif Gyfarfodydd
Rhan 1 Etholiadau	<i>Gwasanaethau Cyfreithiol</i>	<i>Mater ar gyfer enwebiadau ar gyfer etholiad. A gweinyddu cofrestru etholiadol Codi ymwybyddiaeth</i>	<i>Cyd-Blethu a gwaith hyrwyddo cyfranogiad democrataidd PGD</i>
Rhan 2 Pennod 1 Pŵer cymhwysedd cyffredinol i Awdurdodau Lleol	<i>Gwasanaethau Cyfreithiol</i>	<i>Nodyn briffio ar y pwerau yn esbonio ei natur a therfynau etc.</i> <i>Nodyn Briffio Adrannau - Briffio Cyng. a Cab fel rhan o ymwybyddiaeth Deddf.</i>	
Rhan 3 Hybu Mynediad at Lywodraeth Leol,	<i>Gwasanaeth Cefnogaeth Gorfforaethol</i>	<i>Gwasanaethau Cyfreithiol i arwain ar adolygu Cyfansoddiad. Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith i arwain ar faterion yn ymwneud â mynediad o bell, cyfranogiad a chyhoeddi rhaglenni ayyb</i>	<i>Cyng., PGD PALI</i>
Rhan 4 Gweithrediaethau, Aelodau, Swyddogion a Phwyllgorau Awdurdodau Lleol	<i>Gwasanaeth Cefnogaeth Gorfforaethol</i>	<i>Gwasanaethau Cyfreithiol i arwain ar adolygu Cyfansoddiad a materion Cod Ymddygiad</i>	<i>Adrodd PALI PS a Cyng.</i>
Rhan 5 Cydweithio gan Brif Gyngorau	<i>Tim Arweinyddiaeth</i>	<i>Briffio Cyng. a Cab fel rhan o ymwybyddiaeth Deddf.</i> <i>Adrodd ar oblygiadau rheoliadau sefydlu i Cabinet a Phwyllgorau Craffu</i>	<i>Cab a Craffu.</i>
Rhan 6 Perfformiad a Llywodraethu Prif Gyngorau a Dyletswydd Prif Gyngor i adolygu ei berfformiad yn barhaus	<i>Tim Arweinyddiaeth a Gwasanaeth Cyllid o ran trefniadau y Pwyllgor Archwilio</i>	<i>Briffio Cyng. a Cab fel rhan o ymwybyddiaeth Deddf. PALI i arwain</i>	<i>PALI a Cyng</i>
Rhan 7 – Uno ac Ailstrwythuro Prif Ardaloedd	<i>Tim Arweinyddiaeth</i>	<i>Briffio Cyng. a Cab fel rhan o ymwybyddiaeth er gwybodaeth</i>	
Rhan 8 – Cyllid Llywodraeth Leol	<i>Gwasanaeth Cyllid</i>		
Rhan 9 – Amrywiol	<i>Gwasanaeth Cefnogaeth Gorfforaethol</i>		<i>Adroddiad Pwyllgor Penodi a Cyngor pan yn briodol</i>